



Een jaar vol uitdagingen

In veel opzichten was 2019 een jaar om niet snel te vergeten. Zo herdachten we het feit dat Schelto baron van Heemstra negentig jaar geleden Stichting Het Geldersch Landschap heeft opgericht. Er verscheen een speciale, dubbeldikke editie van Mooi Gelderland en we organiseerden diverse jubileumactiviteiten waaronder de onthulling van de gerestaureerde Van Heemstrabank in Arnhem.

De extreme droogteperiodes van de laatste jaren bezorgden ons handenvol extra werk. Het droogvallen van beken werd sommige diersoorten waaronder de zeldzame beekprik bijna fataal. De lariksbastkever en de letterzetter profiteerden van de verzwakte conditie van bomen en de eikenprocessierups liet zich gelden. De komende jaren krijgen we hier vaker mee te maken. Het was ook een jaar van maatschappelijke discussie over het stikstofvraagstuk, de landbouwtransitie, herstel van biodiversiteit en klimaatverandering. Dit vraagt om een

samenhangende visie, zeker in het landelijk gebied. We zullen doelstellingen op het gebied van verduurzaming versneld uitvoeren. Lokaal waren er regelmatig discussies over het kappen van bomen. Naar aanleiding daarvan, maar ook door de slechte toestand van veel bossen, is GLK voortaan terughoudender in het kappen ten behoeve van bosverjonging. We richten ons meer op de slechte bosgedeeltes. En we halen minder bomen weg (dunnen) om betere bomen de ruimte te geven. We keken alvast vooruit naar 2020. Weer een bijzonder jaar, waarin we herdenken dat baron van Heemstra tachtig jaar geleden ook Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen in het leven riep. Kasteel Hernen kwam in 1940 als eerste onder onze hoede, 'op voorwaarde van restauratie'. Het jubileumjaar openen we hier met een spectaculaire presentatie, waarbij u het verhaal van de verdwenen donjon kunt beleven. Er komt ook een boek over kasteel Biljoen. En we



lanceren een actie om onze kastelen beter toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking.

In dit publieksjaarverslag ziet u in een notendop onze resultaten in 2019. Voor de volledige jaarrekening van GLK verwijst ik u graag naar www.glk.nl.

Peter van den Tweel
Directeur-bestuurder Geldersch Landschap & Kasteelen



Drie opvallende rentrees

Witjes van Verwolde

Na een restauratie van bijna drie jaar keerden de 'witjes van Verwolde' terug op hun plek. De bijzondere interieurschilderingen in wit- en grijs tinten dateren uit de periode 1775-1777, de bouwjaren van huis Verwolde. Met het oog op conservering combineerde GLK het herstel van de kunstwerken met onderzoek naar materiaalgebruik en het verouderingsproces.

Koninklijk geschenk

In 1691 bezochten Jan en Margriete van Arnhem, eigenaren van kasteel Rosendaal, koningin Mary Stuart en koning-stadhouder Willem III in Engeland. Ze kwamen terug met een hoeveelheid geschenken waaronder een geborduurd kamerscherm. In de twintigste eeuw belandde het kamerscherm via vererving op kasteel Keppel en uiteindelijk in de collectie van Paleis Het Loo. In virtuele vorm keerde het in 2019 terug op kasteel Rosendaal.

Vorstelijk vogelverblijf

Op een van de eilanden in de vijver achter kasteel Biljoen in Velp herstellde GLK het 'eendenhuisje'. Er zijn maar weinig van dergelijke huisjes bewaard. Bovendien is dit exemplaar geïnspireerd op werk van Ebersson. Deze negentiende-eeuwse Arnhemse architect werkte voor koning Willem III en ging daarna voor Biljoen aan de slag. Het door GLK herstellde vogelverblijf is een herinnering aan zijn vorstelijk vormgegeven dierenverblijven.

Topstukken naar Rosendaal

In november slaagde GLK erin diverse topstukken toe te voegen aan de collectie van kasteel Rosendaal. Het gaat om objecten uit de achttiende eeuw die tot het kasteel behoorden, maar door vererving elders terecht zijn gekomen. Tot de aankopen behoren twee zilveren blakers (kaarshouders), waarvan één met het familiewapen Torck-de Rode van Heeckeren. Daarnaast enkele imposante zilveren schotels met het wapen van de familie Van Aylva, die vroeger de kastelen Waardenburg en Neerijnen bezat. De stukken laten zien dat de eigenaren van Gelderse kastelen zich wat zilverbestellingen konden meten met het stadhoudelijk hof. Ook wist GLK de hand te leggen op een verfijnd Haags porseleinen servies uit het bezit van Ada van Pallandt en een charmant Engels meubel. GLK heeft geen regulier budget voor dit soort aankopen, maar heeft een beroep kunnen doen op externe financiers.



Kwaliteit en beheer



Bijzondere waarnemingen

Door onze natuurgebieden structureel te monitoren en gegevens systematisch vast te leggen, lukt het GLK om heel gericht te beheren. De inzet is om de kwaliteit en de biodiversiteit te handhaven en waar mogelijk te verbeteren. In 2019 werden diverse zeldzame soorten waargenomen.

Flasporige doolhoftruffel

In oktober werd in het Ambtsbos bij Heerde de flasporige doolhoftruffel gevonden. Het was de eerste vondst van deze paddenstoel sinds 2001 en hij is in totaal pas vier keer in Nederland aangetroffen. Hij behoort tot de echte truffels en wordt gegeten door eekhoorns, muizen, slakken en kleine bodemdieren. Het Ambtsbos heeft gelukkig nog weinig te lijden gehad van vermessing en verzuring waardoor er ook andere zeldzame paddenstoelen voorkomen zoals pagemantel, roze spijkerzwam en zeemkleurig varkensoor.



Gentiaanblauwtje

Vlinders hebben het moeilijk. Het was dan ook mooi om te zien dat het leefgebied van het gentiaanblauwtje zich vanuit de Leemputten bij Staverden heeft uitgebreid naar het Verbrande Bos. Dit als gevolg van de omvorming van het Verbrande Bos van bos naar heide en vennen. Het is een van de zeldzame plekken in Nederland waar deze vlinder zich handhaaft of zelfs uitbreidt.

Zeldzame planten

Op schrale natuurakkers werden diverse zeldzame planten waargenomen, zoals akkerandoorn en dauwnetel op de Vijverberg, akkerleeuwenbek op Warnsborn en valse kamille op Westerheide. Op Biljoen zaaiden we akkers in met groot spiegelklokje en wilde ridderspoor. De in het binnenland zeer zeldzame kruising tussen zwarte zegge en drienvervige zegge werd waargenomen op Westerheide.

Andere meldingen:

- Wisselse Veen: draadzegge, armbloemige waterbies, draadgentiaan, kleine valeriaan, groot bronkruid
- Korte Broek: draadzegge, armbloemige waterbies, gestreepte greppelrus, groot bronkruid
- Smallertse Beek: draadzegge, groot bronkruid
- Vossenbroek: moeraswespenorchis, ondergedoken moerasscherm, parnassia
- Klein Bylaer: waterlepelkje
- Kraaigraaf: wilde kievitsbloem
- Pollense Veen: parnassia
- Rosendael: dichte bermzegge
- Staverden: groot bronkruid

Herstel landgoed Hunderen

In de loop der eeuwen heeft landgoed Hunderen bij Twello door ruilverkaveling veel van zijn charme verloren. In het najaar heeft



GLK iets van de vroegere allure teruggebracht. Zo werd een boomgaard met oude fruitrassen aangelegd en zijn zichtassen en uitkijkjes hersteld. Er graast weer vee op het centrale weiland. De markante oude eikenlaan die het huis met Twello verbindt, is opgeknapt. En in samenspraak met de in het huis gevestigde woonvoorziening voor ouderen vernieuwde GLK ook de wandelpaden en de parkeerplaats.

Interactie en draagvlak

Omroep Gelderland

GLK en Omroep Gelderland voelen zich met elkaar verbonden. Beide richten ze zich op Gelders publiek met interesse voor natuur en cultuur. Naast eigen spotjes op radio en TV ondersteunen we het programma 'BuitenGewoon', dat reportages maakt met boswachters en vrijwilligers. Samen organiseerden we voor het eerst ook de 'Gelderse natuurfotowedstrijd'. De winnaar kreeg een workshop van een professioneel fotograaf en een reportage in Mooi Gelderland. Omroep Gelderland zond ook weer zestien afleveringen uit van 'De Schatkist', waarin pareltjes van GLK worden belicht. Deze afleveringen zijn ook te bekijken via www.glk.nl/vol-verhalen.

Oogstfeest

Eens per jaar presenteren de gezamenlijke natuurorganisaties in Gelderland, waaronder GLK, het 'Oogstfeest' voor Gelderse bestuurders, ambtenaren en maatschappelijke organisaties. De bijeenkomst is bedoeld om te signaleren, agenderen en inspireren. Dit keer werd gesproken over het verbeteren van de biodiversiteit. Speciale genodigden waren stikstofdeskundige Jan Willem Erisman en bodemspecialist Henk Siepel. De concrete oogst van het debat bestond uit voorstellen voor 'tiny forests' (kleine bosjes in de bebouwde omgeving), meer biodiversiteit op agrarische bedrijven door toepassing van een sneeuwbaaleffect en verdergaande samenwerking in het komen tot robuuste oplossingen. De voorstellen werden door provincie Gelderland omarmd.

Natuurinclusieve landbouw

Samen met Gelderse natuur- en milieuorganisaties, grondbezitters, Natuurmonumenten, LTO en IVN nam GLK deel aan het opstellen van het 'Actieplan natuurinclusieve landbouw'. Dit plan richt zich op een betere aanpak om het verlies aan biodiversiteit te stoppen. Natuurinclusieve landbouw en kringlooplandbouw met aandacht voor natuur en landschap, spelen daarin een belangrijke rol. De initiatiefnemers willen dit deltaplan uitvoeren in samenwerking met provincie Gelderland, Staatsbosbeheer, gemeenten, waterschappen, onderwijsinstellingen en andere partners.

Kasteel Doorwerth kidsproof

Tijdens de uitreiking van de Museumkids Awards kwam kasteel Doorwerth uit de bus als een van de zestig meest kindvriendelijke musea in Nederland. Kinderen gaven Doorwerth een 8,4. Als redenen gaven zij: 'leuke speurtochten, leerzame activiteiten en omdat je zoveel zelf mag uitproberen'. De verkiezing was gebaseerd op meer dan 11.000 inspecties door ongeveer 4.000 kinderen tot en met 12 jaar. Hun opmerkingen en bevindingen gebruikt GLK om de zeven opengestelde kastelen nog aantrekkelijker te maken voor jong en oud.

Inspraak

Interactie en communicatie zijn cruciale factoren om projecten en werkzaamheden goed uit te voeren. GLK organiseert daarom regelmatig bijeenkomsten met omwonenden, vrijwilligers, lokale belangengroepen, pachters, overheidsinstanties of andere geïnteresseerden. De insteek varieert van informatie, raadpleging en advies tot samenwerking, coproductie en zelfs besluitvorming. Ook in 2019 ging GLK honderden keren met betrokkenen om tafel.





Onze **impact**

Inkomsten

Baten van particulieren	3.059.400	12,9%
Bijdrage Nationale Postcode Loterij	937.500	4,0%
Baten van subsidies van overheden	6.822.400	28,8%
Huren, pachten, erfpachten	5.345.950	22,5%
Verkoop hout	1.105.650	4,7%
Overige baten	3.739.400	15,8%
Resultaat beleggingen	2.710.800	11,4%
Totaal	23.721.100	100,0%

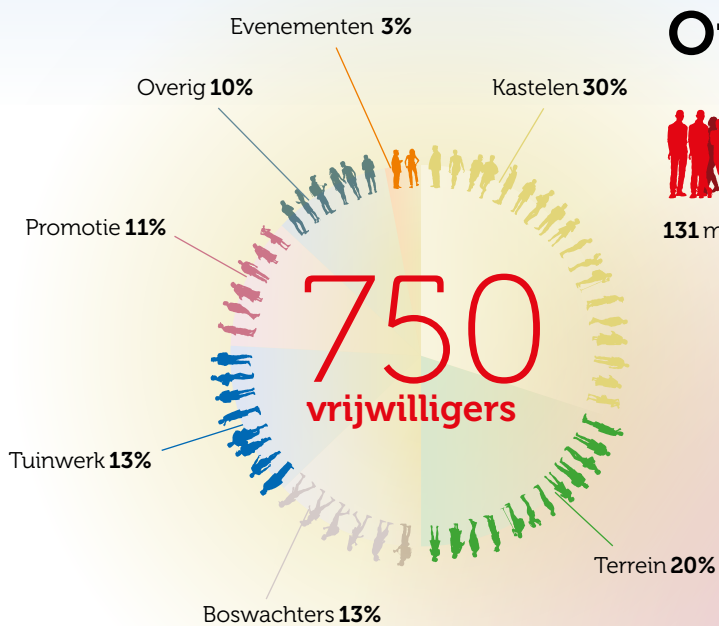
Kosten

Behoud en beheer bezittingen	17.958.450	87,0%
Voorlichting en educatie	751.450	3,6%
Wervingskosten	604.550	2,9%
Beheer en administratie	1.338.250	6,5%
Totaal	20.652.700	100,0%

Onze mensen



131 medewerkers, 10 stagiairs, 4 BBL-ers en 1 werkervaringsplek



Donateurs

47.710

- 80% reguliere donateurs
- 18% bedrijfsvrienden en overige
- 2% SuperSpeurders

Wandelroutes

318 km



Kasteelbezoekers

213.169

- 125.682 particulier bezoek
- 48.354 zakelijk bezoek
- 39.133 deelnemers activiteiten



Collectiestukken

26.258



- Schilderijen, afbeeldingen **3.053**
- Boeken, manuscripten **3.451**
- Gereedschap, uitrusting **2.078**
- Interieurinrichting **16.076**
- Kleding, accessoires **1.008**
- Overig **592**

In 2019 gefotografeerd: **2.920** items, te bekijken via Collectie Gelderland



Fietsroutes

661 km



Milieu

CO2-uitstoot gebouwen 2019: dankzij groene stroom en pelletkachels teruggebracht van 1.064.000 kg naar 442.000 kg

Zonnepanelen: in 2019 toegepast op 5 GLK-werkschuren en 1 vakantiewoning

Asbestdaken gesaneerd in 2019:
Achterhoek, Liemers, Zuid-Veluwe, Arnhem-Nijmegen

Areaal GLK

11.828 hectare

Opengesteld: **84%**



Gebouwen

In totaal **714 gebouwen** (waarvan 83 rijksmonumenten en 50 gemeentelijke monumenten)

- **36 kastelen** (waarvan 7 opengestelde kastelen/landhuizen, alle 7 geregistreerd museum)
- **37 landgoederen en buitenplaatsen**
- **23 archeologische monumenten**
- **3 molens**
- **50 boerderijen**
- **565 andere historische gebouwen**



Korte vegetatie: **10,5%**



Heide + Zand: **7%**

• Cultuurhistorie: **1,5%**

Bos: **62%**

• Veen: **< 0,5%**



Water: **2,5%**

Overig: **16%**

Uitbreiding 2019

11,3 hectare

- Bos **2,5 ha** Tongerense Heide
- Weiland **5,5 ha** Staverden
- Natuurgrasland **3,3 ha** Wildenborch

Online


Nieuwsbrieven: 10 edities • 21.000 abonnees

Website: 939.494 bezoeken • 574.073 gebruikers

 3.375

 23.990

 26.609

 10.472

Bezoekers terreinen en natuurgebieden

Circa 10 miljoen

Excursies met de boswachter:

- 400 excursies
- 5.730 deelnemers

Ruiter- en andere routes

108 km

